

Hubert Andrzej Matusiewicz OH

*Ku odrodzeniu polskiej prowincji
bonifratrów w 1922 roku*

www.jura-pilica.com

Poniższy tekst powstał z zamiarem naszkicowania historycznego tła odrodzenia polskiej prowincji bonifratrów, przed zbliżającym się jubileuszem stulecia jej reaktywacji. Nie stanowi wyczerpującego studium międzywojennego okresu dziejów Zakonu Szpitalnego na ziemiach Rzeczypospolitej, które wymagałoby uzupełnienia poprzez poszerzoną kwerendę źródłową w archiwach kościelnych i państwowych. Być może stanie się więc zachętą do podjęcia takich badań przez bonifratrów lub też współpracowników dzieł szpitalnych.

Wyrażam wdzięczność za pomoc w dostępie do materiałów Panu dr Markowi Bebakowi, kierownikowi *Biblioteki i Archiwum Konwentu Bonifratrów* w Krakowie, Panu Grzegorzowi Waperskiemu, sekretarzowi prowincji, Panu Damianowi Stępniewi za sporządzenie dokumentacji fotograficznej oraz Panu Markowi Samselowi, autorowi zdjęć.

Portrety o. Celestino Castelletti oraz o. Raffaella Meyera pochodzą ze zbioru kurii generalnej: *Poczet generałów Zakonu*, a portret o. Jacka Misiaka, z konwentu krakowskiego. Fotografia autorstwa P. Marka Samsela.

Na okładce wykorzystano kopię obrazu *Annunciazione*, Nicolò Bambini.

U progu odzyskania przez Polskę niepodległości, 15 października 1918 r. papież Benedykt XV skierował do narodu polskiego orędzie, w którym zapewniał, że: *Stolica Święta, która miłowała Polskę u szczytu jej chwały, miłowała ją w nieszczęściu – jeśli możliwe – jeszcze więcej, podobnie jak matka, która tym goręcej miłuje swoją córkę, im w większym ją widzi nieszczęściu. (...) Wszelako – niech będą nieskończone dzięki Panu, że weszła już nareszcie jutrzienka zmartwychwstania Polski! My najgorętsze składamy życzenia, aby Polska – odzyskawszy swoją pełną niezawisłość – mogła jak najrychlej w zespole państw zająć należne jej miejsce i dalej rozwijać swoją historię narodu cywilizowanego i chrześcijańskiego¹.*

Jutrzienka zmartwychwstania Polski istotnie wkrótce weszła i zajaśniała suwerennością Rzeczypospolitej. Jesienią 1918 r., gdy kończyła się wojna Polacy przystąpili do tworzenia niezależnych instytucji państwowych. Uwolniony przez Niemców Józef Piłsudski 10 listopada przybył pociągiem z Berlina do Warszawy i przejął z rąk Rady Regencyjnej pełnię władzy cywilnej i wojskowej obejmując funkcję Naczelnika Państwa. Po 123 latach nieobecności na mapach politycznych Europy, Polska odzyskała niepodległość 11 listopada 1918 r. i rozpoczął się nowy rozdział jej historii.

Życzenia Ojca Świętego w krótkim czasie miały się także spełnić dla polskich bonifratrów, którzy mimo nocy rozbiorów ojczyzny wytrwale wypełniali swą misję szpitalną w duchu św. Jana Bożego. Droga do odrodzenia polskiej prowincji rozpoczęła się już kilka lat wcześniej i podjął ją cały Zakon Szpitalny. Bonifratrzy weszli na tę drogę odważnie i odpowiedzialnie.

Rok 1919

50° kapituła generalna, mająca wybrać następcę o. generała Benedykta Menni zmarłego w 1914 r., z powodu trwającej wojny nie mogła się odbyć w trzech kolejnych terminach wyznaczanych przez Stolicę Apostolską, zarówno w Rzymie, jak też w Zizers, w kantonie Gryzonia w Szwajcarii. Ostatecznie, wikariusz generalny o. Augustyn Koch zwołał kapitułę do Rzymu w dniach 1-12 listopada 1919 r.². Uczestniczyło w niej 30 delegatów,

¹ BENEDYKT XV, *Orędzie do Narodu Polskiego z dnia 15 października 1918 r.*, w: „*Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie*”, Rok VIII (1918), nr 10, październik, dodatek.

² O. Augustyn Koch urodził się w 1866 r. w Weilheim w Bawarii. Wstąpił do Zakonu Szpitalnego i złożył profesję wieczystą w 1892, a dwa lata później przyjął święcenia kapłańskie. Po rezygnacji o. Benedykta Menni w 1912 r. z urzędu generała, o. Augustyn Koch został mianowany wikariuszem generalnym Zakonu „*ad nutum Sanctae Sedis*” przez Kongregację ds. zakonów i pełnił tę funkcję do 1919 r., w czasie wojny rezydując w Zizers w neutralnej Szwajcarii. Uzyskał zgodę papieża Benedykta XV na profesję wieczystą braci w niebezpieczeństwie śmierci i łaskę

reprezentujących wszystkie osiem ówczesnych prowincji. Wiele uwagi poświęcono nowej, powojennej sytuacji Zakonu Szpitalnego, radykalnemu zmniejszeniu liczby braci oraz braku nowych powołań. Podkreślano, konieczność wiernego praktykowania miłosierdzia nawet w małych wspólnotach, bezpośredniej posługi chorym i potrzebującym oraz rzetelnej formacji duchowej i szpitalnej zakonników. Przed przystąpieniem do wyborów kapituła jako najwyższa wewnętrzna władza Zakonu zaaprobowała zmiany granic dotychczasowych prowincji w związku z nową mapą Europy, w tym wyłączenie konwentów w Krakowie i Zebrzydowicach z prowincji czesko-austriackiej pw. św. Michała Archanioła³ i włączenie ich do prowincji śląskiej. Przygotowania do tej decyzji trwały już od kilku miesięcy. Powołana w tym celu komisja robocza wnikliwie przeanalizowała warunki działalności poszczególnych wspólnot, stosunki polityczne i ustrojowe, skład narodowościowy, dziedzictwo i tradycje konwentów, możliwości ekonomiczne, wyzwania i potrzeby społeczności lokalnych. Propozycje zmian dotyczyły prowincji europejskich oraz związanych z nimi wspólnot i dzieł szpitalnych na innych kontynentach.

Sesji wyborczej kapituły 4 listopada przewodniczył protektor naszego Zakonu kard. Basilio Pompilj. Delegaci kwalifikowaną większością głosów postulowali na urząd generała o. Augustyna Kocha, który jednak nie uzyskał dyspenzy Stolicy Apostolskiej, wymaganej dla kapłana. Głosowanie rozpoczęto od nowa i przełożonym generalnym jednogłośnie wybrano o. Celestino Castelletti, dotychczasowego prowincjała z Mediolanu i drugiego radnego generalnego⁴.

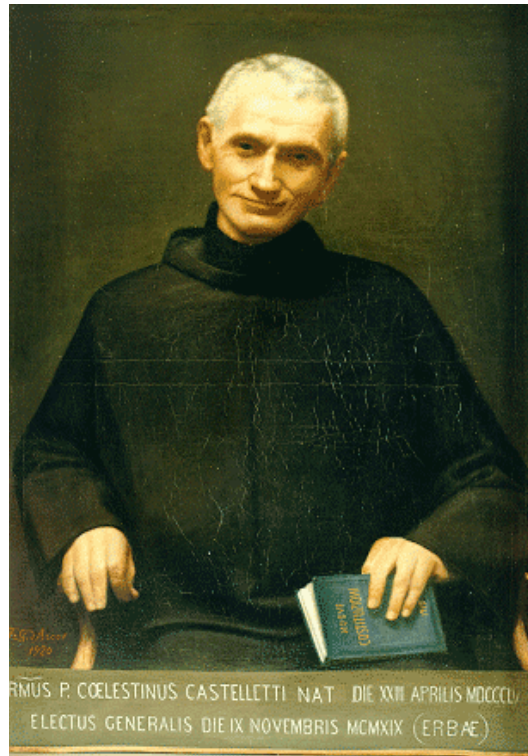
W definitorium generalnym reprezentowane były różne prowincje Zakonu. Pierwszym radnym został wybrany o. Raffael Meyer, kapłan z Francji, drugim – o. Bernardino Ranieri, przeor rzymskiego szpitala, trzecim radnym i sekretarzem generalnym - o. Longinus Horák z

odpustu zupełnego oraz tytuł bazyliki mniejszej dla świątyni w Grenadzie z relikwiami św. Jana Bożego. Zmarł w 1926 r. w Bad Wörishofen. Zob. J.L. MARTÍNEZ GIL, *Superiores Generales, Santos y Beatos de la Orden de San Juan de Dios (1536-2010)*, Madrid 2010, 414.

³ Prowincja czesko-austriacka często była określana potoczną nazwą: prowincja wiedeńska.

⁴ O. Celestino Castelletti urodził się w Cassina-Mariaga w prowincji Como w 1855 r. Zgłosił się do postulatu bonifratrów w Lodi i wstępną formację zakonną uwieńczył profesją solenną w 1885 r. Pełnił funkcje mistrza nowicjuszków i przeora w prowincji lombardo-weneckiej, a 1909 r. został radnym generalnym, a następnie 11 listopada 1919 r. wybrany przełożonym generalnym Zakonu, pełnił ten urząd zaledwie przez rok i osiem miesięcy do swej śmierci 22 lipca 1921 r. Wyróżniał się pobożnością i osobistą pokorą, stanowiąc dla współbraci przykład życiowej roztropności i miłosierdzia w duchu św. Jana Bożego. Por. J.L. MARTÍNEZ GIL, *Superiores Generales,...*, *op.cit.*, 415n.

Moraw, a czwartym – o. Andrés Ayucar z Hiszpanii. Wybrani zostali również przełożeni prowincjalni⁵.

O. Celestino Castelletti

Powojenna reorganizacja struktur Zakonu wymagała także aprobaty Stolicy Apostolskiej. O. Timotheus Duetschel, prowincjał czesko-austriacki, zgodnie z upoważnieniem wikariusza generalnego Zakonu z 3 maja 1919 r. (L. 211), zwrócił się zatem do nuncjatury apostolskiej w Wiedniu z prośbą o przedstawienie kurii rzymskiej zamierzeń podziału prowincji. Nuncjusz abp Teodor Valfré di Bonzo pismem z 8 lipca 1919 r. (L. 320) poparł złożony wniosek, zapewniając, że *Stolica święta nie omieszka poczynić odpowiednich zarządzeń, które ze względu na obecne stosunki wymaga dobro nie tylko całego zakonu, ale również każdego jego członka*⁶. W odpowiedzi przełożony prowincjalny wyraził wdzięczność Ojcu Świętemu za jego osobistą, pełną miłości troskę o całą prowincję w liście okólnym z 13 lipca skierowanym do wszystkich współbraci. Ponownie przedstawił racje przemawiające za zmianą dotychczasowych granic i zachęcał braci do wierności powołaniu: *My także wstąpiliśmy do Zakonu, nie po to, aby żyć według własnego poglądu, lecz po to, aby dokładnie wypełniać*

⁵ G. RUSSOTTO, *San Giovanni di Dio e il suo Ordine Ospedaliero*, Roma 1969, t. 1, 386-390.

⁶ Archiwum Konwentu Bonifratrów w Krakowie (dalej: ABKr), *Księga kapituł 1917-1923. Konwent w Krakowie*, sygn., A-86, 53n.

*wszelkie ustawy życia zakonnego. Przez to bowiem właśnie różnimy się od wiernych żyjących w świecie, że zrzekamy się dla miłości Pana Boga swobodnego rozporządzania samymi sobą nawet w rzeczach najmniejszych, aby nieść jarzmo reguły i wspólnego życia. Kościół nazywa nas też skutkiem tego regularnymi zakonnikami*⁷.

Rok 1919 przyniósł jeszcze jedną ważną decyzję Stolicy Apostolskiej dla Polski. Podczas audiencji 2 grudnia papież Benedykt XV wyraził zgodę na postulowane z powodu trudności w ruchu i dla uzyskania wskrzeszenia nacji polskiej włączenie dwóch klasztorów krakowskiego i zebrzydowickiego do śląskiej prowincji Zakonu Bonifratrów. Stosowny dekret datowany 5 grudnia przesłał ojcu generałowi prefekt Kongregacji ds. Zakonów kard. Raffaele Scapinelli di Léguigno.

Zatem, końcem roku 1919 dwa konwenty na ziemiach odrodzonej Rzeczypospolitej Polskiej przynależały kanonicznie do prowincji śląskiej pw. św. Karola Boromeusza i św. Jadwigi, która odtąd obejmowała 11 domów zakonnych. Prowincjałem był o. Gothard Kastner, który podpisywał się jako: *provinciał prowincji śląskiej i polskiej*⁸. Wspólnota krakowska liczyła wówczas 9 braci oraz 10 kandydatów, a zebrzydowicka składała się z 3 współbraci.

Rok 1920

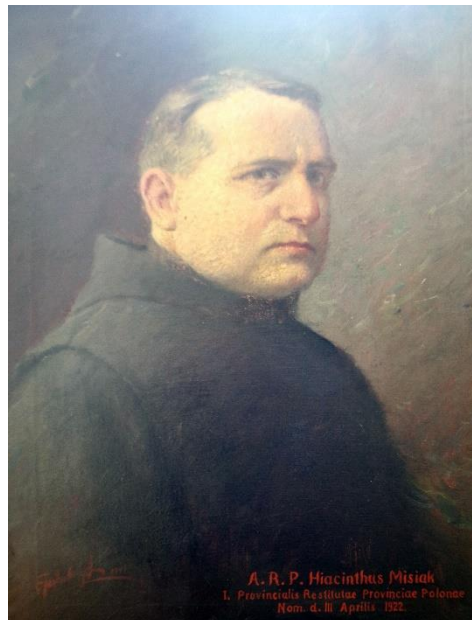
W pierwszym dniu Nowego Roku provinciał śląskiej prowincji braci miłosierdzia skierował list okólny z życzeniami oraz powiadomieniem o dokonanych zmianach i przyłączeniu dwóch konwentów w granicach Polski. Zapowiadał rychłe odwiedziny w Krakowie i Zebrzydowicach, w towarzystwie provinciała wiedeńskiego. Pisał, wówczas: *niestety sam nie mówię w waszym języku, ale miłuję was jako moich współbraci*. Informował zarazem o kapitule prowincjalnej mającej rozpocząć się 15 stycznia 1920 r. Prawo do udziału w kapitule przysługiwało także przeorom domów krakowskiego i zebrzydowickiego, z czym wiązało się wcześniejsze uzyskanie przepustek wymaganych do przekroczenia granicy państwowej. Delegaci na kapitułę mieli także przywieźć pieczęci konwentów oraz sprawozdania o stanie wspólnoty i prowadzonego dzieła. Kapituła obradująca we Wrocławiu dokonała wyboru definitorium prowincjalnego: o. Bartłomieja Kühnela – zarazem prokuratora prowincji, o.

⁷ABKr, *Księga kapituł...*, 54-57.

⁸ O. Gothard Antoni Kastner urodził się w 1852 r. w Zakrze, obecnie dzielnica Kudowy Zdroju, życie zakonne rozpoczął w 1877 r. i złożył śluby uroczyste 1884 r. Kapituła generalna w 1919 r. ponownie powierzyła mu urząd provinciała, rezydował we Wrocławiu.

Salomona Wundera, o. Kasjana Ossmanna – sekretarza prowincji. Piątego dnia trwania kapituły wybrano przełożonych lokalnych. Przeorem domu metropolitalnego we Wrocławiu został o. Rafał Peukert, przeorem w Krakowie został o. Jacek Misiak, a przeorem w Zebrzydowicach o. Michał Buhl.

O. prowincjał Gothard Kastner, na podstawie pełnomocnictwa ostatniej kapituły generalnej, dekretem L. 63 z dnia 19 stycznia 1920 r. mianował także wówczas o. Hyacinthusa (Jacka) Misiaka komisarzem dla konwentów krakowskiego i zebrzydowickiego *z prawami i obowiązkami przysługującymi O. Prowincjałowi, z ograniczeniami przed ważnemi sprawami zdania, czyli rady Prowincjalnego Definitorium zasięgnąć i po ich wykonaniu O. Prowincjała o tem zawiadomić*⁹.

O. Hyacinthus (Jacek) Misiak

Otrzymał także prawo wizytowania wspólnot obu konwentów i dzieł szpitalnych. Następstwem tego były decyzje delegata o. Jacka Misiaka, mianowania subprzeorem i prokuratorem w konwencie krakowskim o. Bogumiła Lewandowskiego. Magistrem nowicjuszków został wybrany najpierw o. Eberhard Saft, a po jego przeniesieniu do Bogucic - o.

⁹ ABKr, *Księga kapituł...*, 81.

O. Hyacinthus (Jacek) Misiak ur. 9.VII. 1870 r. w Tarnówce, w diecezji wrocławskiej, złożył profesję czasową 6.I. 1901 r, a wieczystą 6.I. 1905 r. Uzyskał kwalifikacje stomatologa. Pełnił szereg funkcji i urzędów zakonnych, w tym delegata prowincjalnego, a następnie pierwszego prowincjała odrodzonej prowincji polskiej. Zmarł w Bogucicach 8.III. 1931 r. na zawał serca: *zmarł nagle, upadł w rozmównicy i stracił przytomność*. Archiwum Polskiej Prowincji Bonifratrów w Warszawie, *Księga zmarłych Braci po 1920 r.*, bp, rubryka 16.

Franciszek Wycisk. Z końcem marca delegat prowincjalny wraz z kandydatem Ludwikiem Disslem¹⁰ odbyli podróż do Wilna, aby rozeznaczyć możliwość objęcia byłego klasztoru i szpitala bonifratrów, którego oddanie deklarował zarząd miasta, jednak pod warunkiem dalszego prowadzenia mieszczącego się w nim przytułku dla starców. W tym samym celu udał się do stolicy wraz radnym prowincjalnym na rozmowy odnośnie zwrotu warszawskiego szpitala św. Jana Bożego.

W uroczystość Trójcy Świętej - 30 maja – w Krakowie profesję wieczystą złożył brat Kapistran Podwysocki. Do ślubów wieczystych przygotował się także brat Zygmunt Święs, niestety nie mógł tego uczynić, bo w przeddzień zapadł na tyfus. Obchody patronalnego święta konwentu miały wyjątkowo uroczysty przebieg, zaszczycił je swoją obecnością arcybiskup krakowski, książę Adam S. Sapieha wraz z biskupem Anatolem Nowakiem, a także m. in. o. Zygmunt Janicki, prowincjał reformatów, o. Bernard Łubieński, redemptorysta, o. Konstanty Czaykowski, jezuita. W czerwcu kapituła domowa przeprowadziła głosowanie nad dopuszczeniem do nowicjatu czterech kandydatów¹¹.

Krakowski szpital bonifratrów, od czasu zajęcia przez wojsko austriackie, a następnie polskie pozostawał w dyspozycji władz wojskowych. Zabudowania szpitalne niszczały. Wszelkie starania o odzyskanie tego obiektu przez zakon, były oddalane z powodu konieczności zapewniania opieki medycznej chorym żołnierzom. Szalejąca drożyna natomiast zmuszała do bardzo skromnego życia i odgraniczenia się do niezbędnych wydatków.

W lipcu na nowo rozgorzała wojna na froncie wschodnim. Armia bolszewicka posuwała się w głąb kraju do linii Bugu. Chcąc ratować odzyskaną niepodległość, w ciągu jednego tygodnia zgłosiło się pod broń 300. 000 ochotników. Panujące wówczas nastroje społeczne, tak oddał kronikarz krakowskiego konwentu: *Świątynie Pańskie przepełnione były tłumami wiernych błagających P. Boga o zmiłowanie i Najświętszą Pannę – Królowę Polski, o wstawiennictwo. Armia nasza wobec niepowodzenia nie zdemoralizowana – bohaterstwo widoczne – zapał i ochota zarazem otucha i nadzieja w narodzie na lepszą zmianę, widoczna. (...) Wieści nadchodzące z zajętych obszarów przez wojska bolszewickie – straszne, mord i zniszczenie wszystkiego – jest drogowskazem przejścia armii bolszewickiej pod dowództwem żydów – w wieku postępu, zanik zupełny wszelkich ludzkich uczuć – czyny groźne przejmujące –*

¹⁰ Wspomniany kandydat do Zakonu zmarł jako nowicjusz Fr. Patrycjusz w Krakowie 4 grudnia 1924 r. na różę. Archiwum Polskiej Prowincji Bonifratrów w Warszawie, *Księga Zmarłych Braci po 1020 r.*, b. sygn., bp.

¹¹ ABKr, *Kronika konwentu krakowskiego*, 11.

*istny napływ dzikich bestyj – nie uszanowano ani stanu, ani wieku, ani płci – kościoły i księża padli najstraszliwszą ofiarą. Kościoły palono i rabowano, księży mordowano, lub – za opłatą zupełnie ograbionych i ogołconych, bez butów puszczano na wolność. Ornaty cięto na kawałki i z tych robiono czapki dziwnego kształtu dla żołnierzy. Tak podobnie, obywatele, kupcy i mieszczaństwo uległo tym strasznym mordom, grabieży i deprawacji – niewinne dziewczęta bez różnicy stanu gwałcono, poczem w najstraszniejszy i bestialski sposób mordowano, lub różgami tak długo sieczono do wyzionięcia ducha. Wojska bolszewickie za wszelką cenę chciały koniecznie zdobyć Warszawę i Lwów, a następnie zagarnąć całą naszą Drogą Ojczyznę!*¹²

O. prowincjał Gothard Kastner zapowiedział pisemnie wizytację kanoniczną konwentów w granicach Polski. Przybył pociągiem wraz z sekretarzem z Wrocławia do Krakowa 20 lipca, a następnego dnia zgodnie z ceremoniałem rozpoczęła się wizytacja wspólnoty krakowskiej i trwała do 28 lipca. W protokole wizytator zaznaczył: *W klasztorze, tak na korytarzach, jak również w celach Braci panuje wzorowa czystość. Nowicjat, jest przez odnowienie wszystkich pokojów w bardzo dobrym stanie i robi dobre wrażenie. Zapasy bielizny dla Braci i chorych są wystraszające. Dowozy żywności ze Zielonej są tak wystarczające, że spokojnie można na przyszłość ufność mieć. Cieszy też Przewielebnego Ojca Wizytatora, że w tutejszym konwencie panuje bratnia zgoda i jedność. Jednego tylko pragnie Ojciec Wizytator, mianowicie: żeby osoby żeńskiej płci, dotychczas mieszkające w klasztorze, w jak najszybszym czasie dostały pokoje do spania poza domem klasztornym.*¹³ W kolejnych dniach miała miejsce wizytacja w konwencie w Zebrzydowicach.

17 września odbyły się obłóczyny i przyjęcie do nowicjatu trzech kandydatów, poprzedzone ośmiodniowymi rekolekcjami prowadzonymi przez o. Bernarda Łubieńskiego¹⁴. Podczas kapituły domowej 8 listopada przeprowadzono wotację na dziesięciu kandydatów, a na kolejnej – 1 grudnia – odczytano list o. prowincjała Gotharda Kastnera z 14 października o decyzji kurii generalnej włączenia konwentu w Marysinie do Delegatury Krakowskiej.

Koniec 1920 roku, bogatego w ważne dla polskich bonifratrów wydarzenia, przyniósł jeszcze jedną decyzję; 31 grudnia ojciec delegat powiadomił podległe mu konwenty o

¹² ABKr, *Kronika konwentu krakowskiego*, 12.

¹³ ABKr, *Księga kapituł...*, 89.

¹⁴ Bernard Alojzy Łubieński (herbu Pomian); ur. w 1846 r., zm. w 1933 r. w Warszawie. Redemptorysta, obecnie Czcigodny Sługa Boży Kościoła katolickiego, kaznodzieja, rekolekcjonista, misjonarz, pisarz, rektor domu zakonnego w Mościskach, zwany „apostolem Polski” oraz krzewicielem kultu obrazu Matki Bożej Nieustającej Pomocy.

przyłączeniu do prowincji śląskiej domu zakonnego w Cieszynie, wcześniej należącego do prowincji czesko-austriackiej, a następnie do nowo powstałej prowincji czesko-słowackiej. Akt przekazania konwentu odbył się w Cieszynie 15 grudnia przy udziale prowincjałów obu prowincji. O. Jacek Misiak zapoznał wspólnoty także z pisemną zapowiedzią ojca generała odnośnie wizytacji kanonicznej Zakonu w 1921 r.

W końcu 1920 r. konwent krakowski tworzyła wspólnota złożona z 12 profesów i 6 nowicjuszy, konwent zebrzydowski – 3 braci, a konwent marysiński – 13 braci profesów.

Rok 1921

W połowie stycznia małopolskie konwenty bonifratrów wizytował ks. bp Władysław Paweł Krynicki, sufragan wrocławski, specjalny delegat nuncjusza apostolskiego abpa Achille Rattiego do przygotowania raportu dla Stolicy Apostolskiej o stanie życia zakonnego w Polsce.

Podczas kapituły domowej 21 stycznia została ogłoszona nominacja przez ojca generała o. Bogumiła Lewandowskiego na urząd przeora-wikariusza konwentu w Cieszynie, który objął 21 lutego.

Wyjazd wizytacyjny pod koniec stycznia o. Jacka Misiaka w towarzystwie o. Bogumiła Lewandowskiego do Warszawy i Marysina był związany z procedurami odzyskania szpitali zakonnych pozostających w dyspozycji administracji państwowej. Stał również okazją do uzyskania prywatnych audiencji u prymasa Polski kard. Edmunda Dalbora w Poznaniu oraz kard. Aleksandra Kakowskiego w stolicy.

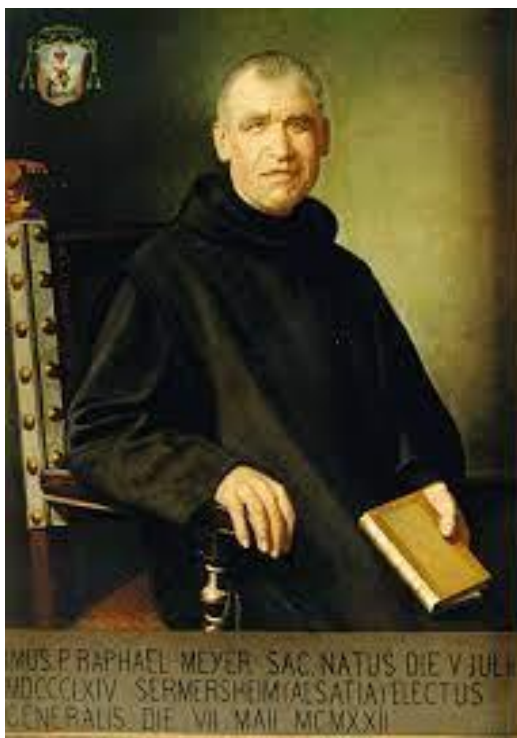
Bezpośredni wpływ na misję bonifratrów miały także wydarzenia polityczne z marca 1921 roku: 17 – uchwalenie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, 18 – podpisanie traktatu ryskiego kończącego wojnę z bolszewikami, 20 – plebiscyt na Górnym Śląsku.

Z kolei nadszedł list o. Augustyna Kocha powiadamiający, że ojciec generał pismem z dnia 24 lutego udzielił mu upoważnienia jako wizytatorowi generalnemu nieromańskich prowincji Zakonu. W dalszej części listu zapowiadał przyjazd z Wrocławia do Krakowa z początkiem czerwca ze specjalnym poleceniem: *w pierwszej linii udać się do Polski celem ewentualnego utworzenia własnej prowincji*¹⁵.

¹⁵ABKr, *Księga kapituł...*, 103-112.

Wizytacja kanoniczna w Krakowie rozpoczęła się w poniedziałek 27 czerwca w godzinach popołudniowych oficjalnym otwarciem, w kolejnych dniach objęła wspólnotę, kościół i księgi konwentu oraz indywidualne rozmowy z zakonnikami. W piątek wizytator udał się do folwarku w Zielonej, a później do Zebrzydowic. Spostrzeżenia i uwagi zawarł w protokołach powizytacyjnych. Szczególną uwagę zwrócił na dbałość wspólnie modlitwy. Oceniając możliwości powstania ośrodków formacyjnych nowej prowincji w konwencie krakowskim, postulował poprawę warunków bytowych dla nowicjuszy i kandydatów oraz ich pełniejsze przygotowanie do charyzmatu szpitalnego, nie zezwolił na ich udział w kwestach¹⁶.

Dnia 22 lipca z Mediolanu nadeszła smutna wiadomość o przedwczesnej śmierci w wieku 66 lat ojca generała Celestino Castelletti. Wyrazy współczucia na ręce prokuratora generalnego napłynęły m. in. od protektora Zakonu kard. B. Pompilj oraz arcybiskupa Mediolanu kard. A. Ratti.

o. Raffael Meyer

Wikariuszem generalnym został pierwszy definitoer o. Raffael Meyer, który za aprobatą Kongregacji ds. zakonów, listem okólnym z 28 listopada zwołał kapitułę generalną do Rzymu w maju następnego roku¹⁷.

¹⁶ABKr, *Księga kapituł...*, 115-120.

¹⁷ G. RUSSOTTO, *San Giovanni ...*, *op.cit.*, 390. O. Raffael Meyer urodził się w 1864 r. w alzackim Sermerschein, archidiecezji Strasburg. W roku 1878 wstąpił do postulatu w Lionie, w rok po profesji uroczystej w 1889 r. przyjął święcenia kapłańskie. Był wychowawcą nowicjuszy, radnym prowincjalnym i w 1911 został wybrany

Wyrazem stabilizacji w kraju było zwrócenie 5 listopada zakonowi krakowskiego szpitala przez władze wojskowe po ponad siedmiu latach użytkowania. Przejęty przez armię austriacką 2 sierpnia 1914 r., został przekształcony na szpital epidemiczny, a następnie od 1 listopada 1918 r. był wykorzystywany w tym samym charakterze przez wojsko polskie. Kompleks szpitalny powracał bardzo zaniedbany, wręcz w opłakanym stanie, zniszczone budynki, zużyte i zdekompletowane wyposażenie. Ostatniego dnia listopada odbyło się komisyjne oszacowanie strat poniesionych przez prowincję. Właściciel szpitala miał opracować i przedstawić kosztorys renowacji szpitala. Operat szacunkowy opiewający na kwotę 10.838.960 marek polskich, nie został jednak przyjęty na pierwszym posiedzeniu komisji¹⁸.

Do bonifratrów zgłaszali się nowi kandydaci z różnych dzielnic Polski i Litwy, których przydatność do życia zakonnego i postępy w formacji oceniała wspólnota krakowska. W tajnym głosowaniu 7 sierpnia – 4 nowicjuszy, a 1 listopada – 8 kandydatów, przed dopuszczeniem do obłóczyn.

Po koniec 1921 r. prowincja śląska obejmowała 12 domów zakonnych. Konwent krakowski, którego przeorem był o. Jacek Misiak tworzyła wspólnota złożona z 13 profesów, 4 nowicjuszy i 12 kandydatów; zebrzydowski – 3 braci wraz z przeorem o. Michałem Buhlem. Przełożonym w Marysinie był o. Eulogiusz Pietrzyba, wspólnota liczyła 13 profesów, a domem cieszyńskim z 4 współbraćmi, zarządzał o. Bogumił Lewandowski¹⁹.

Rok 1922

Dla konwentu krakowskiego - jak zapisał kronikarz - Rok ten rozpoczął się pod wielkim znakiem trudności finansowej natury, wywołanych koniecznością odnowienia zniszczonego szpitala, które wynoszą dziesiątki milionów marek polskich, na pokrycie których ubogi konwent krakowski nie ma środków. Ufamy jednak niewzruszenie w miłosierdzie Boże i nieustanną opiekę naszego Założyciela, św. Jana Bożego, przy pomocy których mamy nadzieję dzieło

provincjałem prowincji francuskiej. Uczestnicząc w 50° Kapitule generalnej, wszedł do zarządu generalnego jako pierwszy radny i prokurator Zakonu. W latach 1921-22 był wikariuszem generalnym, aż do kapituły generalnej, która zaproponowała powierzenie mu urzędu postulatora generalnego, co potwierdziła Stolica apostolska. Został wybrany generałem Zakonu 7 maja 1922 r. Por. J.L. MARTÍNEZ GIL, *Superiores Generales...*, op.cit., 417-419.

¹⁸ ABKr, *Kronika konwentu krakowskiego*, 17.

¹⁹ ABKr, *Schematismus Ordinis S. Joannis de Deo Almae Provinciae Borusso-Silesiacae S. Caroli Borromaei et S. Hedwigis. Anno Domini 1921, Wratislaviae 1921*, sygn. B 8.6.z1921 Śląsk, 23-32.

odnowienia szpitala szczęśliwie do końca doprowadzić. Nie brakuje jeszcze w naszej Ojczyźnie ludzi wierzących i miłosiernych, ci nam z pewnością pomogą do odbudowy tego gmachu²⁰.

Papież Benedykt XV zmarł 22 stycznia w Rzymie, wskutek powikłań po grypie. Jego następcą 6 lutego został wybrany Pius XI, arcybiskup metropolita Mediolanu, a wcześniej nuncjusz apostolski w Polsce.

W lutym o. Jacek Misiak przekazał współbraciom informację, że prymariusz krakowskiego szpitala bonifratrów dr Tomasz Wiktor Janiszewski, były minister zdrowia został mianowany naczelnym lekarzem miejskim w Krakowie, dlatego zrezygnował w posady w naszym szpitalu. Odbyła się także wotacja przed ślubami wieczystymi brata Jozafata Konarzewskiego.

Komisja szacunkowa obradowała ponownie w magistracie krakowskim 16 marca, tym razem uwzględniła większość wydatków na remont szpitala, co pozwoliło rozpocząć prace renowacyjne. Wkrótce także - 20 marca – Urząd Wojewódzki wydał koncesję na otwarcie przy szpitalu ambulatorium dentystycznego.

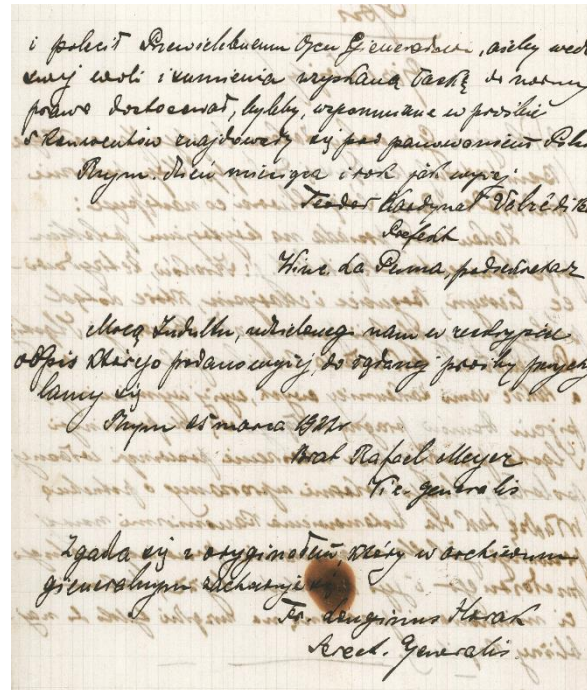
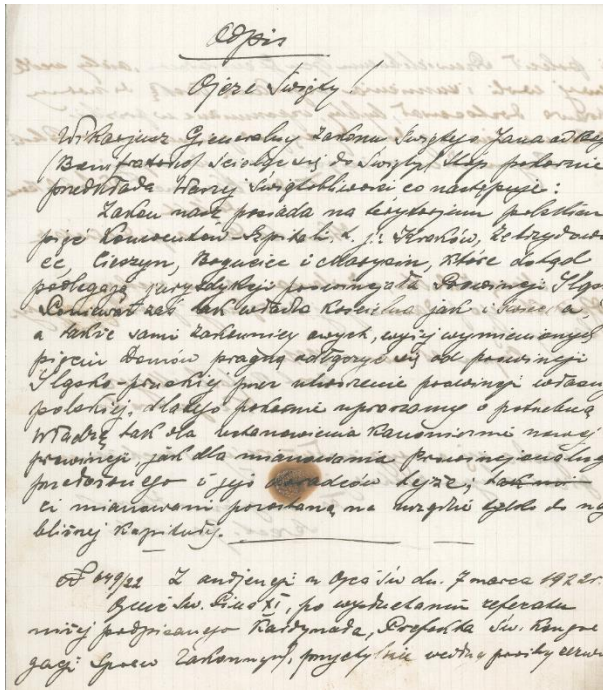
W Rzymie o. Raffael Meyer, wikariusz generalny zwrócił się z następującą prośbą do Ojca Świętego: *Zakon nasz posiada na terytorium polskim pięć konwentów szpitalnych, tj. Kraków, Zebrzydowice, Cieszyn, Bogucice i Marysin, które dotąd podlegają jurysdykcji prowincjała Prowincji śląskiej. Ponieważ zaś tak władza kościelna, jak i świecka, a także sami zakonnicy owych wyżej wymienionych pięciu domów pragną odłączyć się od Prowincji śląsko-pruskiej dla utworzenia własnej Prowincji polskiej, dlatego pokornie proszę udzielenie niezbędnych pełnomocnictw²¹ dla kanonicznego ustanowienia nowej prowincji oraz do mianowania przełożonego prowincjalnego i jego doradców, którzy pozostaną swych urzędach tylko do najbliższej kapituły.*

Powyższa prośba została przedłożona Piusowi XI przez kard. Teodora Valfré di Bonzo, prefekta Kongregacji ds. zakonów podczas audiencji 7 marca. Papież po zapoznaniu się z nią, udzielił zgody i polecił przekazać przełożonemu generalnemu delegację do podjęcia koniecznych decyzji według swego rozeznania i zgodnie z własnym sumieniem, przestrzegając norm prawnych, byleby pięć wymienionych w prośbie konwentów pozostawało pod rządami Państwa Polskiego. Dekret Stolicy Apostolskiej z datą 7 marca 1922 r. został wydany ze znakiem 649/22.

²⁰ ABKr, *Kronika konwentu krakowskiego*, 18.

²¹ W oryginale: le necessarie Facoltà

Wikariusz generalny promulgował reksyript papieski dnia 25 marca, tym samym została erygowana Polska Prowincja Zakonu Szpitalnego²². Otrzymała wezwanie Zwiastowania Najśw. Maryi Panny, jakie nosiła dawna Prowincja Polsko-Litewska, powstała w połowie XVII w.

Odpis dekretu kanonicznego erygowania Polskiej Prowincji Zakonu Szpitalnego

Dekret powołania nowej prowincji dotarł do polskich konwentów wraz z zarządzeniami wykonawczymi, zgodnie z nimi w każdej wspólnotce mieli zostać wybrani *vocale*, którzy w tajnym głosowaniu będą uczestniczyć w wyborze prowincjała. Prawo głosu otrzymali przeorowie oraz jeden wybrany współbrat. Konwentowi w Krakowie przysługiwał wybór dwóch wokalistów. Głosy oddane na kartkach w zapieczętowanej kopercie miały być odesłane do kurii generalnej. Dnia 10 kwietnia została ogłoszona nominacja o. Jacka Misiaka jako prowincjała, datowana 3 kwietnia oraz dwóch definitorów: Eustachiusza Mikołajewskiego i Bruno Szymały. Przeorem w Cieszynie został o. Kapistran Podwysocki.

51° kapituła generalna rozpoczęła się w Rzymie w zapowiedzianym terminie 4 maja sesją inauguracyjną pod przewodnictwem kard. B. Pompilj. W kolejnych dniach do 11 maja obrady prowadził opat prymas benedyktynów o. Fidelis von Stotzingen. Uczestniczyli w niej delegaci wszystkich prowincji, a polską - po raz pierwszy jako przedstawicieli nowej prowincji

²² Archiwum Polskiej Prowincji Bonifratrów w Warszawie, *Odpis dekretu 649/22, Rozporządzenia generalne i prowincjalne 1920-1939*, b. sygn., bp.

- reprezentowali o. Jacek Misiak i o. Michał Buhl. Generałem Zakonu 7 maja został wybrany o. Raffael Meyer. Urzędy radnych generalnych objęli ojcowie: Narcissus Durchschein, Anselm Salvotti, Longinus Horák oraz Leonard Ilumdain.

W dniach od 8 do 14 czerwca odbyła się w krakowskim konwencie metropolitalnym kapituła polskiej prowincji. Dokonała wyboru prowincjała o. Jacka Misiaka oraz czterech radnych prowincjalnych: I - o. Eustachego Mikołajewskiego, II - o. Alojzego Pluszczyka, III – o. Kajetana Matyska, IV – o. Eliasza Ulmana. Przełożonymi konwentów zostali: w Krakowie - o. Eustachy Mikołajewski, w Zebrzydowicach – o. Bogumił Lewandowski, w Cieszynie – o. Michał Buhl, w Bogucicach – o. Mikołaj Pańta, w Marysinie – o. Bruno Szymała. Sekretarzem prowincji mianowano o. Kajetana Matyska, a magistrem nowicjuszy o. Eliasza Ulmana.

Równocześnie mimo trudności spowodowanych wysoką inflacją posuwał się remont szpitala w Krakowie, pod koniec roku obiekt był przygotowywany do otwarcia i wyposażany w sprzęt i bieliznę dla pacjentów. Na działalność prowincji wciąż znacznie oddziaływała niestabilna sytuacja polityczna: spory o ustrój Rzeczypospolitej, częste zmiany rządu, zamach na prezydenta Gabriela Narutowicza dnia 16 grudnia i powszechna drożyzna.

Te przeciwności nie zdołały jednak przeszkodzić, by przez kolejne trzy lata, czyli do kapituły w czerwcu 1925 r., dokonał się ogromny rozwój polskiej prowincji bonifratrów. Do pięciu konwentów, dołączyły jeszcze trzy: Iwonicz, Łódź i Wilno. Nie powiodły się natomiast starania o powrót do opuszczonych w czasie kasaty placówek w Warszawie, Lublinie i we Lwowie. Prowincja liczyła 110 braci i dysponowała 690 łózkami dla pacjentów. Szpitale w Krakowie, Bogucicach i Marysinie kontynuowały i poszerzały swoją działalność. Rozpoczęła się budowa nowego szpitala w Łodzi – Chojnach²³. Współpracę z Zakonem podejmowali wybitni lekarze specjaliści.

Dowodzi to dobitnie, jak głęboko w sercach zakonników zapisały się wiara i nadzieja, co kiedyś krakowski kronikarz utrwalił na papierze: *Ufamy jednak niewzruszenie w miłosierdzie Boże i nieustanną opiekę naszego Założyciela, św. Jana Bożego.*

Niech ta ufność nadal prowadzi bonifratrów ku przyszłości i kolejnym jubileuszom.

²³ Zob. ABKr, *Schematismus Ordinis S. Joannis de Deo Almae Provinciae Poloniae Annuntiationis Beatæ Mariæ Virginis*. Anno Domini 1925, Cracoviae 1925, passim.

KALENDARIUM WAŻNIEJSZYCH WYDARZEŃ

rok 1919

- prowincjał czesko-austriacki, o. Timotheus Duetschel zwraca się do nuncjatury apostolskiej w Wiedniu z prośbą o przedstawienie kurii rzymskiej zamierzeń podziału prowincji;

8 lipca - nuncjusz abp Teodor Valfré di Bonzo przyjmuje i popiera złożony wniosek;

3 listopada - kapituła generalna Zakonu podejmuje uchwałę w sprawie zmian dotychczasowych granic prowincji w związku z nową mapą Europy;

2 grudnia - papież Benedykt XV wyraża zgodę na włączenie dwóch klasztorów krakowskiego i zebrzydowickiego do śląskiej prowincji;

5 grudnia - prefekt Kongregacji ds. zakonów kard. Raffaele Scapinelli di Léguigno przesyła ojcu generałowi dekret ze zgodą papieża.

rok 1920

19 stycznia - O. prowincjał Gothard Kastner mianuje o. Hyacinthusa (Jacka) Misiaka komisarzem dla konwentów krakowskiego i zebrzydowickiego z *prawami i obowiązkami przysługującymi O. Prowincjałowi*;

14 października - decyzja kurii generalnej o włączeniu konwentu w Marysinie do delegatury krakowskiej;

15 grudnia - akt przekazania przez prowincję czesko-słowacką prowincji śląskiej konwentu w Cieszynie.

rok 1921

21 stycznia - została ogłoszona nominacja przez ojca generała o. Bogumiła Lewandowskiego na urząd przeora wikariusza konwentu w Cieszynie, który objął 21 lutego;

27 czerwca – rozpoczęcie wizytacji generalnej od konwentu w Krakowie przez o. Augustyna Kocha, delegata ojca generała, ze specjalnym poleceniem: *w pierwszej linii udać się do Polski, celem ewentualnego utworzenia własnej prowincji*;

22 lipca – śmierć ojca generała Celestino Castelletti, wikariuszem generalnym Zakonu zostaje o. Raffael Meyer;

28 listopada - zwołanie kapituły generalnej do Rzymu w maju następnego roku.

rok 1922

- wikariusz generalny o. Raffael Meyer zwraca się z prośbą do Ojca Świętego o *udzielenie niezbędnych pełnomocnictw dla kanonicznego ustanowienia nowej prowincji oraz do mianowania przełożonego prowincjalnego i jego doradców;*

7 marca - prośba Zakonu została przedłożona Piusowi XI przez kard. Teodora Valfré di Bonzo, prefekta Kongregacji ds. zakonów podczas audiencji, a papież po zapoznaniu się z nią, udzielił zgody dekretem 649/22 Stolicy Apostolskiej z datą 7 marca 1922 r.;

25 marca - wikariusz generalny promulguje reksypt papieski;

25 marca - kanoniczne erygowanie Polskiej Prowincji Zakonu Szpitalnego pw. Zwiastowania Najśw. Maryi Panny;

10 kwietnia - ogłoszenie nominacji o. Jacka Misiaka jako prowincjała, datowanej 3 kwietnia oraz dwóch definitorów prowincjalnych: Eustachiusza Mikołajewskiego i Bruno Szymały;

4 – 11 maja - 51° kapituła generalna w Rzymie z udziałem delegatów odrodzonej prowincji polskiej;

8 - 14 czerwca – pierwsza kapituła polskiej prowincji po jej erygowaniu, celebrowana w krakowskim konwencie metropolitalnym.